

آبگینه های ایرانی

ای کاش این هنر به جای
نزدیکی به مرگ به بازار
های جهانی راه می یافت

شاید کاربرد امروزی انواع شیشه آنقدر در زندگی ما رایج شده است که کمتر فکر می کنیم احتمالا انسان های ۵ هزار سال قبل نیز مانند ما از شیشه استفاده می کردند. ایشیا باستانی بدست آمده از کشفیات باستان شناسی نشان می دهد، مصری هایی که حدود ۵ هزار سال پیش زندگی می کردند، احتمالا اولین سازندگان شیشه بوده اند. شیشه گری که شاید امروزه علاوه بر جنبه کاربردی مانند انواع ظروف، به عنوان یکی از اقسام صنایع دستی و شیئی تزئینی محسوب می شود، یکی از قدیمی ترین حرفه هایی است که بشر بدان اشتغال داشته. ظروف بدست آمده از حفاری های مصر نشاندهنده این نکته است که مصری ها سازندگان اولین شیشه ها بوده اند. رومیان نیز در فن شیشه گری مهارت داشته اند.

های شیشه گری متعددی در تهران و بعضی شهرهای دیگر مانند اصفهان، میمند قارن، قمصر کاشان و ... دایر است. این کارگاه ها با شرایط کم و بیش همانندی به تولید شیشه هایی که به شیشه «فوتی» معروف هستند، مشغولند.

ساخت آبگینه

کارگاه های شیشه گری معمولا ساختمانی همشکل دارند و دارای سقف های بلند و پنجره های بزرگ متقابل هستند. نحوه ساختمان این کارگاه ها طوری است که باعث خروج هوای گرم ناشی از کار کردن کوره ها می شود و هوای داخل کارگاه را متعادل و قابل تحمل نگاه می دارد. در هر کارگاه شیشه گری به طور معمول دو یا چند کوره اصلی وجود دارد. علت استفاده از چند کوره امکان استفاده از چند نوع شیشه مورد نیاز با رنگ های مختلف را فراهم می کند. ماده اولیه ای که در این کارگاه ها مورد استفاده قرار می گیرد بیشتر ضایعات شیشه ای و شیشه خرده هایی است که از نقاط مختلف شهرها جمع آوری می شود. گاهی نیز از سیلیس که ماده اصلی شیشه است استفاده می شود و ترکیب آن با شیشه خرده مورد مصرف قرار می گیرد. درجه حرارت لازم برای ذوب سیلیس ۱۸۲۷ درجه سانتی گراد است. اما در مواردی که مخلوط شیشه و سیلیس مورد استفاده قرار گیرد، به منظور پایین آوردن درجه ذوب، مواد دیگری مانند کربنات براکس، شوره، نیترات و مواد قلیایی دیگری به ماده اولیه افزوده می شود.

رنگ

معمولا شیشه گران برای تهیه رنگ های مورد نیاز از اکسیدهای فلزات که به صورت پودر در بازار وجود دارد، استفاده می کنند مثلا برای تولید رنگ آبی لاجوردی از اکسید کبالت و برای تهیه رنگ آبی زنگاری اکسید مس و کرمات کاربرد دارد. بی کرمات و اکسید آهن برای تهیه رنگ سبز و اکسید مس یک ظرفیتی یا سلینیوم شاید کاربرد امروزی انواع شیشه آنقدر در زندگی ما رایج شده است که کمتر فکر می کنیم احتمالا انسان های ۵ هزار سال قبل نیز مانند ما از شیشه استفاده می کردند. ایشیا باستانی بدست آمده از کشفیات باستان شناسی نشان می دهد، مصری هایی که حدود ۵ هزار سال پیش زندگی می کردند، احتمالا اولین سازندگان شیشه بوده اند. شیشه گری که شاید امروزه علاوه بر جنبه کاربردی مانند انواع ظروف، به عنوان یکی از اقسام صنایع دستی و شیئی تزئینی محسوب می شود، یکی از قدیمی ترین حرفه هایی است که بشر بدان اشتغال داشته. ظروف بدست آمده از حفاری های مصر نشاندهنده این نکته است که مصری ها سازندگان اولین شیشه ها بوده اند. رومیان نیز در فن شیشه گری مهارت داشته اند.

آبگینه های جهانی

آبگینه های ایرانی برای تسخیر بازار جهانی به بازار یاب نیاز دارند

سعر آزاد

شیشه گری در ایران

شیشه گری در ایران سابقه ای بسیار طولانی دارد و از این صنعت در مراحل اولیه برای ساختن ایشیا و لوازم ساده استفاده می کردند. یک گردن بند شیشه ای کشف شده در شمال غرب ایران متعلق به ۲۲۵۰ سال پیش از میلاد که دارای دانه های آبی رنگ است، نشان از قدمت این صنعت در کشور است. در کاوش های باستان شناسی سال های اخیر نیز قطعات شیشه ای مایل به سبزی که متعلق به دوران پیش از تاریخ است در لرستان، شوش و حسنلو به دست آمده است. همچنین «ارستیوفانس» نویسنده یونانی که در قرن پنجم قبل از میلاد می زیسته، در یکی از نمایشنامه های خود به جام های بلورین دربار هخامنشیان اشاره کرده است و قطعات شیشه ای کشف شده در تخت جمشید نیز گفته او را تایید می کند.

البته دوران سلجوقیان را باید اوج صنعت شیشه گری در ایران به حساب آورد چرا که در دوران سلطنت این سلسله صنعتگران به شیوه های جدیدی روی آوردند و استفاده از قالب های گوناگون را با نقوش برجسته و فرورفته رواج دادند و به این ترتیب حک و تراش روی شیشه را برای غذای کارشان به خدمت گرفتند. در همین دوران است که نقاشی های گوناگون از قبیل گل های تزئینی، اشکال حیوانات و استفاده از اشعار و آیات قرآن با رنگ های متنوع به عنوان عاملی مکمل وارد شیشه گری دستی ایران می شود. فرآورده های شیشه ای این دوران بیشتر شامل ظروف کوچک و بزرگ، عطردان های بسیار ظریف، جام ها و کلدان هایی با فرم ها و اندازه های متنوع و اشیاء تزئینی کوچکی است که به شکل حیوانات است.

هرچند پس از آن در دوران قاجار، امیر کبیر شیشه گران ایرانی را به مسکو و پترزبورگ فرستاد و پس از بازگشت آنان کارگاه هایی در تهران و قم برپا کردند، اما هنر شیشه گری ایران هرگز عظمت گذشته خود را نزد جهانیان پیدا نکرد. با این حال نباید از این نکته غافل شد که شیشه گری و آبگینه هنوز جزء یکی از پرطرفدارترین صنایع دستی ایران است که نه تنها دارای بازار داخلی بلکه صادرات آن به کشورهای دیگر موجد این مطلب است که در بازارهای خارجی نیز طرفداران خود را دارد. همانطور که نظرعلی طالقانی، به عنوان یکی از بهترین صادرکنندگان شیشه معتقد است شیشه ایران یکی از بهترین انواع شیشه در جهان است. شاید قندیل آبگینه به جای مانده از قرن هشتم که یکی از چند نمونه بازمانده قندیل های آبگینه ایران است و اکنون در موزه متروپولیتن نگهداری می شود، نیز بازگوی اهمیت شیشه گری به عنوان یکی از صنایع دستی کشور باشد. همچنین در مورد وضعیت فعلی آبگینه باید گفت در حال حاضر کارگاه

برخی از صنعتگران و فروشندگان ما فرهنگ تجاری ندارند. یعنی جنس‌های بی‌کیفیت را در انبار نگه می‌دارند و به افراد ناآگاه می‌فروشند. این اجناس به‌عنوان صنایع‌دستی ایرانی شناخته می‌شوند و خریداران کشورهای خارجی با چنین تجربه‌ای، امکان ندارد دوباره از آن کالا بخرند.

رنگ‌ها است. به منظور ثابت کردن رنگ اشیاء نقاشی شده، آنها را به مدت دو تا چهار ساعت در کوره‌ای با دمای ۵۰۰ تا ۶۰۰ درجه سانتی‌گراد قرار می‌دهند. سپس کوره را خاموش کرده و بعد از سرد شدن کامل کوره، اشیاء را از آن خارج می‌کنند.

تراش دادن شیشه

تراش دادن وسایل شیشه‌ای به وسیله سنگ‌های دیسک‌مانندی که با سرعت لازم قادر به چرخش هستند، انجام می‌شوند. سرعت چرخ‌های تراش و دیسک تراش کاری، بستگی مستقیم به نوع تراش دارد و هر چه میزان عمق تراش مورد نظر بیشتر باشد، سرعت چرخ تراش نیز بیشتر است و بالعکس. صنعتگران تراش کار نخست محل‌هایی را که باید تراش بخورد، مشخص نموده و سپس با نکه داشتن ظرف شیشه‌ای در دست و نزدیک کردن آن به سنگ تراش، نقوش دلخواه را روی شیشه حک می‌کنند. پس از تراش نقاط تراش خورده را صیقل می‌دهند.

بازار شیشه

شاید آخرین و البته یکی از مهم‌ترین بخش‌های پایانی کار شیشه‌گری فروش آن باشد. این امر نیازمند رقابت با محصولات کشورهای دیگر است زیرا ممکن است شیشه‌های کشورهای دیگر از نظر کیفیت از شیشه‌های ایرانی پایین‌تر باشند اما به دلیل اینکه بازاریاب‌های ماهری دارند، به فروش بالاتری دست پیدا کنند. این همان نکته‌ای است که طالقانی به عنوان یکی از صادرکنندگان برتر کشور در زمینه شیشه به آن اذعان دارد: «به‌نظر من تولیدکنندگان در سطحی نیستند که بازاریابی کنند و کالاهایشان را بفروشند. کمتر تولیدکننده ایرانی را مشاهده کرده‌ام که اطلاعات مربوط به صادرات و اسناد را بدانند و افرادی هم که گفته‌اند به این مسائل کاری ندارند و وارد بازار فروش شده‌اند، در نهایت شکست خورده‌اند. پس بهتر است که صادرکنندگان و تولیدکنندگان، فعالیت تخصصی خود را ادامه دهند. در کشورهای دیگر نیز همین‌طور است و در غرفه کشورهای موفق مانند چین و هند، فروشنده‌ای وجود ندارد.»

این صادرکننده صنایع دستی در این زمینه از نبود فرهنگ تجاری برخی از صادرکنندگان گله کرد: «برخی از صنعتگران و فروشندگان ما فرهنگ تجاری ندارند. یعنی جنس‌های بی‌کیفیت را در انبار نگه می‌دارند و به افراد ناآگاه می‌فروشند. این اجناس به‌عنوان صنایع‌دستی ایرانی شناخته می‌شوند و خریداران کشورهای خارجی با چنین تجربه‌ای، امکان ندارد دوباره از آن کالا بخرند.»

او نقش معاونت صنایع‌دستی در توسعه و رواج این صنعت را موثر دانست و یکی از مشکلات اصلی این هنر - صنعت را عدم حمایت و به‌روز نبودن تولیدکنندگان برشمرد: «باید از تولیدکننده‌ها، حمایت شود و اطلاعات آنها را به‌روز کرد. همچنین یکی از مشکلات شیشه‌گران، کمبود مواد اولیه است. اگر در این زمینه، سازمان یا تشکیلاتی تاسیس شود که تولیدکنندگان را از چنگال دلالان برهاند، قیمت‌ها هم ثابت می‌شود.»

تلفیق با فلز

تلفیق ظروف شیشه‌ای با فلز یکی از شیوه‌هایی است که پاره‌ای از شیشه‌گران برای ایجاد تنوع آن را بکار می‌برند. این کار معمولاً برای لیوان، گلدان و سایر اشیایی که قسمت اصلی آن استوانه‌ای شکل است، اعمال می‌شود. به این ترتیب که قبلاً استوانه‌ای فلزی از مس، برنج یا قطر و ارتفاع دلخواه و توام با نقش‌های مشبک توسط استادان فلزکار ساخته می‌شود. شیشه‌گر برای تلفیق شیشه و فلز بعد از آماده شدن گوی شیشه، آن را داخل این استوانه قرار داده و در آن می‌دمد. شیشه در اثر دمیدن منبسط شده و حجم داخل استوانه فلزی را پر می‌کند. کمی نیز از میان شبکه‌های روی فلز به خارج نفوذ می‌کند و این امر باعث می‌شود که شیشه بعد از منقبض شدن از فلز جدا نشود.

گرم خانه

اشیاء شیشه‌ای چنانچه در مجاورت هوای عادی نگه داشته شوند، پس از چند دقیقه به علت سرد شدن سطح شیشه و گرم بودن درون آن می‌شکنند. به این جهت باید اشیاء ساخته شده به تدریج و در مدتی طولانی سرد شوند. برای این منظور در هر کارگاه، گرم‌خانه‌هایی با درجه حرارت ۴۵۰ تا ۵۰۰ درجه سانتی‌گراد وجود دارد. معمولاً در هر کارگاه، گرم‌خانه‌ها را اول وقت هر روز روشن می‌کنند و هنگامی که حرارت داخل آن به میزان دلخواه رسید، اشیاء ساخته شده را درون آن قرار می‌دهند و هنگام تعطیلی کارگاه، در گرم‌خانه را بسته و موتور آن را خاموش می‌کنند. به این ترتیب اشیاء ساخته شده مدت ۲۴ تا ۴۸ ساعت در گرم‌خانه می‌مانند تا حرارت داخل گرم‌خانه بتدریج پایین آمده و به درجه حرارت هوای معمولی نزدیک شود. برای امکان در اختیار داشتن گرم‌خانه در تمام ساعات کار، ایجاد چند گرم‌خانه در هر کارگاه ضروری است تا همیشه یک گرم‌خانه برای اشیاء تولیدی روزانه آماده باشد. استادکار، اشیاء ساخته شده را به داخل گرم‌خانه می‌برد و با ضربه‌ای که به لوله «واگیره» می‌زند، آن را جدا کرده و شیء را به آرامی روی خاک نرم کف گرم‌خانه می‌اندازد. در قسمت جلوی گرم‌خانه، کارگری که مسئول گرم‌خانه است، با میله دو شاخه‌ای اشیاء داخل گرم‌خانه را جا به جا می‌کند و به‌طور مرتب روی هم می‌چیند تا امکان حداکثر استفاده از فضای داخل گرم‌خانه مقدور باشد. اشیایی که از گرم‌خانه خارج می‌شوند شیشه‌هایی شفاف و کامل هستند. در صورتی که نیازی به نقاشی، مات شدن و تراش خوردن آن نباشد آماده عرضه به بازار هستند.

مات کردن شیشه

همان‌طور که در بالا نیز به آن اشاره شد، بسیاری از فرآورده‌های شیشه‌ای که در بازار عرضه می‌شوند، ظاهری مات و غیر شفاف دارند. برای مات کردن شیشه باید از اسیدی که بتواند قسمتی از سطح شیشه را در خود حل کند، استفاده کرد. تنها اسیدی که شیشه در برابر آن مقاومت ندارد، اسید فلوریدریک است اما کار کردن با این اسید نیز علاوه بر آنکه مشکل است، خطرناک نیز هست و گذشته از این به علت گرانی قیمت اش، مقرون به صرفه نیست. به همین جهت در بیشتر کارگاه‌های شیشه‌گری از محلول (آمونیم هیدروژن فلورید) یا مواد مشابه دیگر، برای مات کردن شیشه استفاده می‌کنند. برای مات کردن شیشه وسایل شیشه‌ای را به مدت چند دقیقه در محلول قرار داده و سپس خارج می‌کنند و با آب می‌شویند.

نقاشی روی شیشه

رنگ‌هایی که معمولاً برای نقاشی روی شیشه به کار می‌رود، اکسیدهای فلزات مختلف به صورت پودر است که با تریانتین و روغن مخصوصی مخلوط و ساییده می‌شود. بعد از اینکه مخلوط، غلظت لازم را به دست آورد، نقاشان با آن به تزئین شیشه و نقاشی روی آن می‌پردازند. مرحله بعد از آنهم ثابت کردن

